בְּשִׁבְיל שֶׁל כַּרְמִים. דהיינו, המשנה כולה עוסקת בגוזל שאינו יכול לפרוח אלא לדדות חמשים אמה בלבד. אמנם בשביל של כרמים יכול הוא לדדות יותר מחמשים אמה על ידי הכרמים. ולפיכך אף אם נמצא חוץ לחמשים אמה יש לתלותו בשובך הסמוך לו [באופן שהשובך השני שוה לו במספר הגוזלים]. ואי אפשר לתלות שהגיע ממקום אחר, משום דְּאִם אִיתָא דְּמֵעַלְמָא אֲתֵי – שאם היה מגיע ממקום מרוחק, כֵּיוָן דְּמִידֵּי לֹא מָצֵי אָתֵי – מאחר שאינו יכול לפרוח בכנפיו אלא רק לדדות ברגליו, לא היה יכול לבוא, שכלל הוא בידינו, דְּכָל דְּמִידֵּי וַחֲדָר חָזֵי לֵיהּ לְקִינְיָהּ מִיַּדֵּי – כל גוזל שבשעה שמדדה עדיין רואה הוא את קינו כשמחזיר את ראשו, הרי הוא ממשיך ומדדה, וְאִי לֹא לֹא מִיַּדֵּי – ואם אינו רואה את קינו, אינו ממשיך לדדות. ולפיכך לא יתכן שהגיע הגוזל ממקום אחר לשביל הכרמים, שהרי הכרמים מסתירים לו את קינו.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבי חנינא שרוב עדיף מקרוב: אָמַר אַבַּיֵי, אַף אֲנַן נְמֵי תְּנִינָא במשנה כדברי רבי חנינא. ששנינו בנדה (יז:), דָּם שֶׁנִּמְצָא בַּפְּרוּזְדּוֹר פְּסֵיקוֹ טָמֵא שֶׁחֻזְקָתוֹ מִן הַמְּקוֹר. דהיינו, כל דם הנמצא באשה בין כותלי הרחם מבחוץ, אף שיש להסתפק שמא הגיע ממקום טהור, מכל מקום טמא הוא טומאה ודאית כדם הנדה, מאחר שחזקה היא שבא מן המקור [–הרחם], שרוב דמים שבאשה מן המקור הם באים. וְאַף עַל גַּב דְּאִיכָּא עֲלֵיהּ דְּמַקְּרָבָא – ואף שיתכן שדם זה בא מן המקום ששמו 'עלייה', שהוא סמוך לפרוזדור יותר מן המקור ודמיו טהורים, מכל מקום אין הולכים בזה אחר הקרוב, אלא אחר רוב הדמים. ויש להוכיח מכאן ששאשה יש רוב כנגד קרוב יש לילך אחר הרוב. דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, רוֹב וּמְצוּי קָא אָמְרַתְּ – כיצד אומר אתה להוכיח משם שרוב עדיף מקרוב, הרי מלבד שבמקור יש ריבוי דמים יותר מעלייה, אף מצויים ותדירים הם לצאת ממקומם יותר מן הדמים שבעלייה, ובאשר יש רוֹב וּמְצוּי כנגד קרוב לֵיכָּא לְמֵאן דְּאָמַר שהולכים אחר הקרוב, אלא הכל מודים בזה שהולכים אחר הרוב, ואין להוכיח מכאן מה יהא הדין במקום שיש רוב כנגד קרוב ששניהם מצויים באופן שוה.

הגמרא מביאה ברייתא שבה מתבאר שדם הנמצא בפרוזדור טמא טומאה ודאית: (ד)תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, דָּם הַנִּמְצָא בַּפְּרוּזְדּוֹר חַיָּיבִין עָלָיו עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ וְשׁוֹרְפִין עָלָיו אֶת הַתְּרוּמָה – אשה שנטמאה על ידי דם הנמצא בפרוזדור, הרי היא טמאה בטומאה ודאית, ואם נבנסה בטומאתה לבית המקדש חייבת להביא קרבן, ואם נגעה בתרומה יש לשרוף את התרומה.

(ו)אָמַר רָבָא, שְׁמַע מִינָּהּ מִדְּרַבִּי חִיָּיא תֵּלָת – יש ללמוד מדברי רבי חייא. שלשה דינים: א.שְׁמַע מִינָּהּ שבכל ספק שיש רוֹב וְקָרוֹב, הַלָּךְ אַחַר הכרעת הָרוֹב, ובשיטת רבי חנינא. ב.וּשְׁמַע מִינָּהּ רוּבָּא דְּאוֹרַייְתָא – יש ללמוד מדבריו שמן התורה יש לילך אחר הרוב, שהרי דנים את האשה כטמאה בודאי לכל דיני התורה. ג.וּשְׁמַע מִינָּהּ אִיתָא לְדְרַבִּי זֵירָא – ויש ללמוד מדבריו שסובר כרבי זירא, לגבי הדין ששנינו בברייתא (כתובות טו.), שאם נמצאה חתיכת בשר במקום שיש תשע חנויות המוכרות בשר כשר ואחת המוכרת בשר נבילה, יש לילך אחר הרוב ולהכשירה, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא, שדין זה נאמר אַף עַל פִּי שֶׁבאותו מקום דַּלְתוֹת הַמְּדִינָה נְעוּלוֹת, ואין באים לשם אנשים מבחוץ, מכל מקום די בכך שיש רוב חנויות כשרות במקום זה, ואין צריך שיהא גם רוב בשר כשר המגיע מחוץ למדינה.

ומבאר רבא כיצד יש ללמוד מדברי רבי חייא שסובר כרבי זירא: דְּהָא אִשָּׁה דְּכִי דַּלְתוֹת מְדִינָה נְעוּלוֹת דָּמְיָא – שהרי דם הנמצא באשה אין כאן אלא רוב אחד כדי לטמאו, שרוב דמים באים מן המקור, ולפיכך יש לדמותו למקום שבו דלתות המדינה נעולות ואין בו רוב בשר כשר שמגיע מחוץ למדינה, וַאֲפִילּוּ הָכִי קָא אָזְלִינַן בָּתַר רוּבָּא – ומכל מקום סובר רבי חייא שיש לילך אחר רוב אחד ולטמא האשה, ואם כן אף בתשע חנויות יסבור שדי ברוב אחד כדי להכשיר את הבשר.

מקשה הגמרא: כיצד יתכן שרבא מדייק מדברי רבי חייא לגבי דם הנמצא בפרוזדור שרוב עדיף מקרוב, וְהָא רָבָא הוּא דְּקָאָמַר – והרי רבא עצמו הוא שאמר לעיל שאין להוכיח משם בשיטת רבי חנינא, משום שהדם מצוי לצאת מן המקור, וכשיש רוֹב וּמְצוּי כנגד קרוב לֵיכָּא לְמֵאן דְּאָמַר שהולכים אחר הקרוב, אלא הכל מודים שיש לילך אחר הרוב ומצוי, ואם כן, כיצד הוא אומר עתה שניתן להוכיח כן מדברי רבי חייא. מתרצת הגמרא: חָדַר בֵּיהּ רָבָא מַהֲהִיא – חזר בו רבא ממה שאמר שם, וסובר שדם הנמצא בפרוזדור אינו בגדר 'רוב ומצוי' אלא 'רוב' בלבד, ולפיכך ניתן להוכיח משם שכאשר יש רוב כנגד קרוב, הולכים אחר הכרעת הרוב.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים ודנה האם יש לתלות זאת בדין 'רוב וקרוב': אִיתְּמַר – נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לגבי חֲבִית של יין שֶׁנִּמצאת צָפָּה בְּנָהָר, ויש להסתפק האם של ישראל היא ומותרת בשתיה, או של גוים היא ואסורה משום יין נסך. אָמַר רַב, אם נִמְצֵאת החבית כְּנֶגֶד עִיר שֶׁרוּבָּהּ יִשְׂרְאֵל, היין מוּתָּר, מאחר שיש לתלות שהיתה של ישראל, אך אם נמצאת כְּנֶגֶד עִיר שֶׁרוּבָּהּ נָכְרִים אֲסוּרָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ אם נִמְצֵאת החבית כְּנֶגֶד עִיר שֶׁרוּבָּהּ יִשְׂרְאֵל, מכל מקום אֲסוּרָה, אֵימוּר (מהאי דקרא) [מֵהֵיכִי דְּקָרֵי] אֲתַאי – מאחר שיש לחוש שנתגלגלה במורד הנהר ממחוז ששמו 'איהי דקירא', הנמצא על שפת נהר פרת, ואין ישראל דרים בו, ולפיכך יש לאוסרה משום יין נסך.

מבררת הגמרא: לֵימָא – לכאורה יש לומר, שרב ושמואל בִּדְרַבִּי חֲנִינָא קָא מִיפַּלְגִי – נחלקו בדינו של רבי חנינא הסובר שרוב עדיף מקרוב, דְּאָמַר [–שמואל] אֵין לֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא שרוב עדיף מקרוב, ועל כן הוא חושש שמא הגיעה החבית מן מחוז 'איהי דקירא' המרוחק באובלוסין יותר מן העיר הסמוכה למקום שבו נמצאה החבית, וּמַר [–רב] לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, אלא סובר שיש להעדיף את הקרוב על פני הרוב, ולפיכך סובר שאם העיר הקרובה למקום שבו נמצאה החבית של ישראל היא, יש להתיר את החבית, ואין לחשוש שמא הגיעה ממקום רחוק המרובה יותר באובלוסין.

דוחה הגמרא: לֹא – אין הכרח לבאר את מחלוקתם באופן כזה, אלא יתכן לומר דְּכוּלֵי עָלְמָא אֵית לְהוּ דְּרַבִּי חֲנִינָא שרוב עדיף מקרוב, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – וכאן נחלקו בענין אחר, האם מסתבר לומר שהחבית הגיעה דרך הנהר מאותו מחוז מרוחק ששמו 'איהי דקירא'. דְּאָמַר [–רב] סָבַר, שאין מסתבר לומר שהגיעה משם, דְּאִם אִיתָא (דמהאי דקרא) [דְּמֵהֵיכִי דְּקָרֵי] אֲתַאי – שאם היתה מגיעה מאותו מקום, עַקּוּלֵי – מערבולות הנהר, וּפְשׁוּרֵי – מי הפשרת השלגים, חֲוָה מַטְּעֵי לָהּ – היו מטעיעים את החבית, ולפיכך יש לתלות שהגיעה מן העיר הסמוכה שרוב דיירי ישראלים הם. וּמַר [–שמואל] סָבַר, שיתכן לומר שהגיעה מאותו מחוז מרוחק, שעל ידי חֲרִיפָא דְּנַהֲרָא נָקֵט וַאֲתַאי – שנפלה מתחילה באמצע הנהר, במקום שבו זורמים המים בחוזקה, ומרוצת המים לא הניחה לחבית לנטות ימין ושמאל, אלא הביאתה עד למקום זה, ולפיכך יש לאסור את החבית.

הגמרא מביאה מעשה הנוגע לדיני 'רוב וקרוב': חֲהוּא חָצְבָא דְּחַמְרָא – מעשה היה בכד של יין, דְּאִשְׁתַּכַּח בְּפַרְדֵּיסָא דְּעַרְלָה – שנמצא בכרם של ערלה, שַׁרְיָא רְבִינָא – התירו רבינא בשתיה, ולא חשש שהיין נגנב מן הכרם של ערלה שנמצא בתוכו. מבררת הגמרא: לֵימָא – לכאורה יש לומר, שהטעם שהתיר רבינא את היין, מִשּׁוּם דְּסָבַר לָהּ לִדְרַבִּי חֲנִינָא שיש לילך אחר הרוב ולא אחר הקרוב, ולפיכך יש להתיר את היין, שהרי רוב היינות שבעולם אינם משל ערלה.

דוחה הגמרא: שאין להוכיח כן מדבריו, אלא יתכן שסובר שיש לילך אחר הקרוב, ומכל מקום אינו חושש שיין זה הגיע מן הכרם של ערלה הקרוב אליו, דְּשָׁאנֵי הָתָם – שונה הדבר שם, דְּאִי מֵינְגְּנִיב מִינָּהּ אֲצַנּוּעֵי בָּנְיֵהּ לָא מַצַּנְעֵי – שאם היה היין נגנב מאותו הכרם, לא היה הגנב מצניעו בתוכו. ולפיכך יש לתלות שהגיע מכרם אחר שאינו של ערלה. ומוסיפה הגמרא: וְהָנֵי מִילֵּי חָמְרָא – דין זה לא נאמר אלא באופן שנמצא יין בתוך הכרם, אֲבָל עֵינְבֵי מַצַּנְעֵי –

המשך בעמוד לו

אבל אם נמצאו ענבים בכרם יש לחוש שמא נגנבו מן הכרם והצניעם הגנב בתוכו, ולפיכך אסורים הם כדין ערלה.

מעשה נוסף: **הֲנָהוּ זִיקֵי דְּחַמְרָא** – מעשה היה בנודות של יין, **דְּאִשְׁתַּכְּחָן בֵּי קוּפָאֵי** – שנמצאו בין הגפנים בכרם של ישראל, **שָׁרְיֵנְהוּ רָבָא** – התירם רבא בשתיה.

מבררת הגמרא: **לֵימָא** – לכאורה יש לומר, **דְּלָא סָבַר לָהּ לְדִרְבִּי חֲנִינָא** – שרבא אינו סובר כרבי חנינא שיש לילך אחר הרוב, שאם כן היה צריך לאסור את היין, שהרי רוב היין שבעולם של נכרים הוא, אלא סובר שיש לילך אחר הקרוב, ובמקום זה מצויים ישראלים יותר מנכרים. דוחה הגמרא: לעולם יתכן שמודה הוא לדברי רבי חנינא שיש לילך אחר הרוב, ומכל מקום התיר את היין, משום **דְּשַׁאנִי הָתָתֵם** – שונה הדבר שם, **דְּרוּבָּא**

דְּשָׁפוּכֵאי יִשְׂרָאֵל נִינְהוּ – שרוב שופכי היין מן החביות לנודות במדינה זו ישראלים הם, ולפיכך אף אם הולכים אחר הרוב מותר היין בשתיה.

מוסיפה הגמרא: וְהָנֵי מִילֵּי בְּרַבְרְבֵי – דין זה לא נאמר אלא באופן שנמצאו בכרם נודות גדולים, שאין לתלות שהגיעו ממדינה אחרת על ידי עוברי דרכים, מאחר שאין דרך עוברי דרכים לשאת עמם נודות גדולים. אֲבָל זוּטְרֵי – אם נמצאו נודות קטנים, אסורים הם, אף שרוב שופכי היין במדינה זו ישראל הם, דְּאִימּוּר מֵעֲבֵרי דְּרָכִים נָפוֹל – שהרי יתכן שנפלו מעוברי דרכים שהביאום ממדינה אחרת, ורוב היין שבמדינות אחרות של גויים הוא. וְאִי אִיכָּא רַבְרְבֵי בַּהֲדַייהוּ – אמנם אם נמצאו נודות קטנים יחד עם נודות גדולים, יש להתיר אף את הקטנים, שמאחר ואין דרך עוברי דרכים לשאת נודות גדולים, יש לתלות שהיין נקנה במדינה זו מיד שופכי היין הישראלים, והטעם שקנו אף נודות קטנים שאין דרך הקונים בכך, משום דְּאִימּוּר בְּאַבְרוּרֵי חָוֶה מַנַּחְתֵּי – שמא נטלום כדי להשוות את המשא המוטל משני צידי החמור, כדי שלא יכביד צד אחד על החמור יותר ממשנהו.

משנה

במשנה זו יבואר שאסור ליטע אילנות בסמוך לעיר, מפני שאין זה נאוה לעיר, וחילוק הדינים בזה בין אם האילן קדם לעיר לבין אם העיר קדמה לאילן.

מְרַחִיקִין אֶת הָאִילָן מִן קצה הָעִיר עֲשָׂרִים וְחָמֵשׁ אַמָּה. דהיינו, אין אדם רשאי ליטע אילן סמוך לגבול העיר, מאחר שנוי הוא לעיר שיהא לפניה מרחב הפנוי מאילנות. וּבְאִילָן של חָרוּב וּבְאִילָן של שִׁקְמָה שענפיהם מרובים משאר אילנות, יש להרחיקם מן העיר חֲמִשִּׁים אַמָּה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, כָּל אִילָן סָרָק יש להרחיק מן העיר חֲמִשִּׁים אַמָּה, מאחר שגנאי הוא לעיר שיהא אילן סרק סמוך אליה.

עתה מבארת המשנה את הדין באופן שכבר נטע את האילן: (וְ)אִם בניית הָעִיר קָדְמָה לנטיעת האילן, דהיינו, שנטע אדם אילן סמוך לעיר שלא כדין, אזי קוֹצֵץ אחד מבני העיר את האילן, וְאֵינוֹ נוֹתֵן דָּמִים לבעליו. וְאִם הָאִילָן קָדַם לעיר, קוֹצֵץ אחד מבני העיר את האילן, שאף שנטע בעל האילן כדין, מכל מקום עתה יש בזה גנאי לעיר ויש לקוצצו, וְנוֹתֵן כל אחד מבני העיר דָּמִים לבעל האילן.

סָפֵק זֶה קָדַם וְסָפֵק זֶה קָדַם – וכשיש ספק אם האילן קדם לעיר או להיפך, הדין הוא שקוֹצֵץ אחד מבני העיר את האילן וְאֵינוֹ נוֹתֵן דָּמִים.

גמרא

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מהו הטעם שמרחיקין את האילן מן העיר. אָמַר עוּלָּא, מִשּׁוּם נוֹיֵי הָעִיר – דנאה הדבר לעיר שיהא מרחב פתוח לפניה.

מקשה הגמרא: מדוע הוצרכה המשנה לאסור נטיעת אילן בעשרים וחמש אמה הסמוכים לעיר, וְתֵיפּוֹק לֵיהּ – הרי ניתן להוציא דין זה מן המבואר במשנה במסכת ערכין (לג:), דְּאֵין עוֹשִׂין שָׂדֶה מִגְרָשׁ וְלֹא מִגְרָשׁ שָׂדֶה. דהיינו, נתפרש בכתוב (במדבר לה ד־ה) שיש להותיר אלף אמה בסמוך לעיר לצורך מגרש, שהוא שטח הפנוי מזריעה או בנין ועומד לנוי העיר, ולאחריו יש להותיר שטח נוסף לצורך שדות וכרמים. ונתבאר שם במשנה, שאין רשאי אדם לזרוע את המגרש ולהופכו לשדה, שהרי מחריב את נוי העיר. וכמו כן אין אדם רשאי להפוך את השדה למגרש ריק, משום יישוב ארץ ישראל. ואם כן, הרי יש לאסור ליטע אילנות בכל אלף אמה הסמוכים לעיר, ולא רק בעשרים וחמש אמות.

על קושיא זו מתרצת הגמרא בשני אופנים: האופן האחד, לֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה המשנה לומר דין זה אלא לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר (ערכין שם) שדין זה שאין עושים מגרש שדה נאמר רק לגבי ערי הלוים, אבל בערי ישראל עוֹשִׂין שָׂדֶה מִגְרָשׁ וּמִגְרָשׁ שָׂדֶה, ועל כן הוצרכה המשנה לומר שמכל מקום הָכָא – בעשרים וחמש אמה הסמוכים לעיר, מודה רבי אליעזר שמִּשּׁוּם נוֹיֵי הָעִיר לֹא עֲבִדִינַן – אין עושים שדה, אלא יש להשאיר מרחב פנוי לפני העיר.

ובאופן שני מתרצת הגמרא: וְלִרַבָּנָן נַמִּי – אף לדעת חכמים (שם), דְּאָמְרִי שאף בערי ישראל אֵין עוֹשִׂין שָׂדֶה מִגְרָשׁ וְלֹא מִגְרָשׁ שָׂדֶה, מכל מקום הוצרכה המשנה לאסור נטיעת אילן בסמוך לעיר, משום דְּהָנֵי מִילֵּי – דין זה שאין עושים מגרש שדה, נאמר רק לגבי זרִיעת זְרָעִים בסמוך לעיר, שבזה יש לאסור לדעת חכמים בכל אלף אמה הסמוכים לעיר, משום שעושה את המגרש שדה, אֲבָל נטיעת אִילָנוֹת עֲבִדִינַן בסמוך לעיר, שאין בזה משום עשיית מגרש שדה, וְעל כן הוצרכה המשנה להשמיענו, דְּהָכָא – בעשרים וחמש אמה הסמוכים לעיר, מָשּׁוּם נוֹיֵי הָעִיר לֹא – יש לאסור אף נטיעת אילנות שאין זה נוי לעיר.

הגמרא מביאה הוכחה ליסוד זה שיש לחלק בין זרעים לאילנות: וּמִנָּא תֵּימְרָא דְּשַׁאנִי בֵּין זְרָעִין לְאִילָנוֹת – ומנין יש לומר שיש חילוק לענין זה בין זרעים לאילנות. דְּתַנְיָא – יש להוכיח כן מדברי הברייתא, העוסקת בדיני טלטול בשבת, וכך שנינו בה, קַרְפַּף [–מקום המוקף מחיצות] ששיעור שטחו הוא יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם [–מקום הראוי לזרוע בו שתי סאים], שֶׁהוּקַּף במחיצות לְצורך דִּירָה, ולפיכך מותר היה לטלטל בכולו אפילו גדול הוא ביותר, ולאחר מכן נִזְרַע רוּבּוֹ של הקרפף בזרעים, חֲרֵי הוּא כְּגִינָּה וְאָסוּר לטלטל בתוכו אלא בארבע אמות, שהרי אין דרך אדם לזרוע בתוך חצירו, ונמצא שבטל ממנו שם 'דירה' ונעשה 'גינה', וגינה שהיא גדולה מבית סאתים אין לטלטל בה אלא בארבע אמות. אבל אם נִיטַּע רוּבּוֹ באילנות, חֲרֵי הוּא כְּחָצֵר וּמוּתָּר לטלטל בו, שמאחר ודרך אדם לנטוע אילנות בתוך חצירו לא בטל ממנו שם דירה.

ויש להוכיח משם שמקום הזרוע בזרעים יש עליו שם 'גינה' או 'שדה', ולפיכך יש לאסור לזרוע את המגרש הסמוך לעיר בשיעור אלף אמה, לדעת חכמים הסוברים שאין עושים מגרש שדה. אבל מקום הנטוע באילנות אין שם 'שדה' עליו, ולפיכך אין לאסור ליטע אילנות באלף אמה הסמוכים לעיר, אלא רק בעשרים וחמש אמה הראשונים משום נוי העיר.

שנינו במשנה: וְאִם בניית הָעִיר קָדְמָה לנטיעת האילן, קוֹצֵץ את האילן וְאֵינוֹ נוֹתֵן דָּמִים לבעליו וְכוּ'.

שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא – מדוע שונה הדין נְגֵּי אילן הסמוך לִגְּזֹר ומזיקו, דְּקָתָנֵי – ששנינו במשנה להלן (כה:) שאם קדמה חפירת הבור לנטיעת האילן, קוֹצֵץ בעל הבור את האילן וְנוֹתֵן דָּמִים לבעליו, אף שנטע באיסור, וּמַאי שְׁנָא הָכָא לגבי אילן הסמוך לעיר, דְּקָתָנֵי במשנתינו שאם קדמה העיר לאילן לא יטול בעל האילן את דמי אילנו, ומעתה יקצצוהו בני העיר בלא חשש.

שבה הגמרא ושואלת: וּמַאי קוּשְׁיָא – כיצד ניתן לדמות בור לעיר ולהקשות מזה על זה, עד שהוצרכנו לתרץ משום קדירת השותפים, דִּלְמָא שַׁאנִי הָתָם דְּרַבִּים מֵהֶזֵּיקָא דְּיָחִיד – הרי יתכן לחלק בין היזק הרבים להיזק יחיד, שלגבי בור שאין האילן מזיק אלא אדם יחיד לא תיקנו חכמים לקוצצו בלא ליטול דמים, אך לגבי אילן הסמוך לעיר ומזיק את הרבים, תיקנו חכמים לקוצצו בלא שיטול בעליו דמים.

ומחמת קושיא זו חוזרת בה הגמרא מדבריה, וסוברת שאכן טעם הדבר שבאילן הסמוך לעיר קוצץ ואינו נותן דמים הוא משום שמזיק את הרבים, ודברי רב כהנא על קדירת השותפים בענין

המשך בעמוד רלה

אחר נאמרו: **אֶלָּא אִי אִיתְּמַר דְּרַב כָּהֲנָא אַסִּיפָא אִיתְּמַר** – אלא בהכרח שדברי רב כהנא נאמרו על הסיפא של המשנה, שבה שנינו **שֶׁאִם הָאִילָן קָדַם** לעיר, **קוֹצֵץ** את האילן **וְנוֹתֵן דָּמִים** לבעליו. ועל כך יש להקשות, מדוע קוצצים תחילה ורק אחר כך נותנים דמים, **וְלֵימָא לְהוּ** – הרי יכול בעל האילן לומר לבני העיר, **הָבוּ לִי בְּרֵישָׁא דְּמֵי וְהָדַר אֵיקוֹץ** – תנו לי תחילה את דמי האילן, ורק לאחר מכן אקצצנו. ולתרץ זאת **אָמַר רַב כָּהֲנָא, קִידְּרָא דְּבֵי שׁוּתָפֵי לָא חֲמִימָא וְלָא קָרְיָא** – קדירת השותפים אינה לא חמה ולא קרה, ואם יצטרכו בני העיר ליתן תחילה את הדמים לא יקצץ האילן לעולם, ועל כן תיקנו חכמים שתחילה יקצוץ את האילן, ורק לאחר מכן יתבע מהם בעל האילן את דמיו.

שנינו במשנה, **סָפֵק זֶה קָדַם וְסָפֵק זֶה קָדַם קוֹצֵץ וְאֵינוֹ נוֹתֵן דָּמִים.** שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא** מאילן הסמוך **לַבּוֹר, דְּאָמְרַת לֹא יָקוֹץ** – שנתבאר במשנה להלן (כה:) שכאשר יש ספק אם קדמה נטיעת האילן לחפירת הבור או לא, אין בעל האילן צריך לקצוץ את אילנו, אף אם מזיקים שורשי האילן את הבור, ואילו במשנתינו לגבי אילן הסמוך לעיר מבואר שאף במקרה של ספק חייב הוא לקצוץ את אילנו.

משיבה הגמרא: **הָתָם** – שם להלן, לגבי אילן הסמוך לבור, **דְּוַדַּאי לַאו לְמֵיזַק קָאֵי** – שאילן שקדם בוודאות לבור אינו עומד לקציצה, שכך נתבאר שם במשנה שאם קדם האילן לבור אינו קוצץ, לפיכך **סָפֵיקוֹ נַמִּי לֹא אָמְרִינַן לֵיהּ קוֹץ** – אין מחייבים אותו לקצוץ במקרה של ספק, שהרי יתכן שאינו מחויב בקציצה זו, ועל הניזק להביא ראיה שהוא קדם למזיק. אבל **הָכָא** – כאן לגבי אילן הסמוך לעיר, **דְּוַדַּאי לְמֵיזַק קָאֵי** – שאף אילן שקדם בוודאות לעיר מכל מקום חייב הוא בקציצה, כמו שנתבאר במשנה, אלא שנוטל על כך דמים, לפיכך **סָפֵיקוֹ נַמִּי אָמְרִינַן לֵיהּ קוֹץ** – אף במקרה של ספק חייב הוא לקצוץ, שהרי בכל אופן שיהיה, עומד האילן לקציצה, **וְאִי מְשׁוּם דְּמֵי** – וכאשר בא בעל האילן לתבוע את דמיו, **לְפִי טִינְתָּא שְׁקוֹל אִילְנָא לְעִיר, אָמְרִינַן לֵיהּ אִייתִי רְאָיָה וּשְׁקוֹל** – אומרים אנו לו שעליו מוטלת חובת ההוכחה שאכן קדם האילן לעיר, כדין כל אדם החפץ להוציא ממון מחבירו, שמוטלת עליו החובה להביא ראיה לדבריו.

משנה

משנה זו עוסקת בדין הרחקת גורן מן העיר, ומנטיעותיו וחרישו של חבירו.

מַרְחִיקִין אֶת הַגּוֹרֶן הַקָּבוּעַ מִן קְצֵה הָעִיר בְּשִׁיעוּר חֲמִשִּׁים אַמָּה. דהיינו, אדם החפץ לעשות גורן, שהוא מקום שבו אוספים את התבואה וזורים ודשים אותה, עליו להרחיק חמשים אמה מן העיר, מאחר שהמוץ היוצא מן התבואה בשעת זרייתה ברוח מזיק את בני העיר ומייבש את הזרעים.

וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גּוֹרֶן קָבוּעַ בְּתוֹךְ השדה **שֶׁלּוֹ** אף שהיא מחוץ לעיר, **אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ בְּשִׂדֵּהוּ שִׁיעוּר חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ,** כדי שלא יזיק את שדותיו של חבירו.

וּמַרְחִיק את הגורן **מִנְּטִיעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵירוֹ וּמִנִּירוֹ** [–שדה חרושה] **כִּבְרֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק** אותם.

גמרא

שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא רֵישָׁא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא,** דהיינו, מדוע ברישא של המשנה מבואר שצריך להרחיק את הגורן שלו משדותיו של חבירו בשיעור חמשים אמה לכל רוח, ואילו בסיפא מבואר שיש להרחיק רק כפי השיעור שלא יזיקהו, ומשמע שהוא שיעור קטן יותר מחמשים אמה.

משיבה הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי, סֵיפָא אָתָאן לְגוֹרֶן שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ** – הסיפא עוסקת בגורן שאינו קבוע, ולפיכך אין צריך להרחיקו חמשים אמה מן שדותיו של חבירו, אלא די בכך שירחיק כשיעור שלא יזיק, אך הרישא עוסקת בגורן קבוע, ולפיכך חייב להרחיק חמשים אמה.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי גּוֹרֶן שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל גורן שֶׁאֵינוֹ** זוֹרֶה את התבואה **בְּרָחַת** – כלי עץ גדול העשוי לזרות בו את התבואה ברוח. דהיינו, שאם הגורן קטן עד שאין צריך להגביה את התבואה באויר בכלי מיוחד כדי להפריד המוץ מן הגרעינים, אלא די ברוח שתנשב בכרי והמוץ נידף מאליו, נקרא הוא 'גורן שאינו קבוע', ואין צריך להרחיקו חמשים אמה, אלא די להרחיק בשיעור שאינו יכול להזיק.

הגמרא מביאה דעה אחרת בביאור הסיפא של המשנה: **רַב אַשֵׁי אָמַר,** אין כוונת הסיפא ליתן שיעור אחר להרחקה ממה שנתבאר ברישא, אלא **מַה טַּעַם קָאָמַר** – הסיפא באה לבאר את הטעם של הדין שנתבאר ברישא. דהיינו, **מַאי טַּעְמָא מַרְחִיקִין גּוֹרֶן קָבוּעַ מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק** את נטיעותיו וחרישו של חבירו. הגמרא מקשה על דברי אביי: **מֵיתִיבִי.** שנינו בברייתא, **שמַּרְחִיקִין גּוֹרֶן קָבוּעַ מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה** כדי שלא יזיק את בני העיר. **וְכֵשֵׁם שֶׁמַּרְחִיקִין** את הגורן **מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה, כָּךְ מַרְחִיקִין** אותו **מִדְּלוּעָיו וּמִקִּשּׁוּאָיו** [–נטיעות של דלעת וקישואים], **וּמִנְּטִיעוֹתָיו וּמִנִּירוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק** את חבירו. ומבואר מדברי הברייתא שבין בעיר ובין בשדה יש להרחיק את הגורן חמשים אמה.

בְּשִׁלְמָא לְרַב אַשֵׁי נִיחָא, שהרי לשיטתו אף המשנה סוברת כן, שלעולם יש להרחיק את הגורן חמשים אמה, ואף שאמרה המשנה 'בכדי שלא יזיק' אין זה אלא נתינת טעם להרחקת חמשים אמה. **אֶלָּא** לדברי **אַבַּיֵי** הסובר ש'בכדי שלא יזיק' הוא שיעור ההרחקה, ודי בהרחקת פחות מחמשים אמה, **קַשְׁיָא** – יש להקשות סתירה בין המשנה לברייתא, שהרי בברייתא מבואר שלעולם יש להרחיק חמשים אמה.

קַשְׁיָא – אכן דברי אביי נותרו מוקשים.

עתה מבררת הגמרא את דברי הברייתא: **בְּשִׁלְמָא מִמִּקְשּׁוּאָיו וּמִדְּלוּעָיו** – לגבי נטיעות של קישואים ודלועים מובן הדבר מדוע צריך להרחיק מהם את הגורן, משום **דְּאָזֵיל אַבְקָא וְאָתֵי בְּלִיבֵיהּ וּמָצֵי לֵיהּ** – שהאבק העולה מן הגורן נכנס לתוך הפרח של הנטיעה ומייבשו. **אֶלָּא מִנִּירוֹ אַמַּאי** – אך מדוע צריך להרחיק את הגורן מחרישו של חבירו, ומה ההיזק הנגרם לשדה החרושה מכך.

מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים **שביאור זה אמרו רַבִּי אַבָּא בַּר זוּטְרָא, מִפְּנֵי**